

Danuta Szewczyk-Kłós

danuta@uni.opole.pl

Dorota Wierzbicka-Próchniak

dwierzbicka@uni.opole.pl

Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego

Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego jako nowa forma działalności wydawniczej biblioteki

Streszczenie: Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego (UO) rozpoczęła działalność pod koniec 2018 r. i tym samym rozszerzyła działalność wydawniczą uczelni poza działające od kilkadziesiąt lat wydawnictwa: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego i Wydawnictwo Wydziału Teologicznego. Impulsem do jej stworzenia było ogłoszenie przez MNiSW konkursu na uzyskanie dofinansowania ze środków programu ministerialnego *Wsparcie dla czasopism naukowych*. W artykule przedstawiono model funkcjonowania platformy z zastosowaniem oprogramowania Open Journal Systems oraz udział Biblioteki UO w jej funkcjonowaniu. Obecnie redakcje 13 czasopism naukowych UO wykorzystują funkcjonalności platformy do zarządzania procesem wydawniczym.

Słowa kluczowe: Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego, platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego, działalność wydawnicza bibliotek, Open Journal Systems, czasopisma akademickie, open access, promocja osiągnięć naukowych uczelni

Wprowadzenie

W pierwszym kwartale 2018 r. na spotkaniu zespołu roboczego, składającego się z pracowników Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego oraz redakcji czasopism wydawanych w uczelni, zapadła decyzja o utworzeniu [platformy czasopism Uniwersytetu Opolskiego](#). Celem jej powstania była przede wszystkim chęć zapewnienia redakcom czasopism profesjonalnego narzędzia do zarządzania procesem wydawniczym. Zespoły redakcyjne, które podjęły decyzję o szerokim rozwoju i umiędzynarodowieniu swoich tytułów, zdecydowały się aplikować o dofinansowanie z programu *Wsparcie dla czasopism naukowych* ówczesnego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a zamysłem Biblioteki UO było wesprzeć je w tych działaniach. Zbudowanie platformy wydawniczej opartej na aktualnych standardach publikacji naukowych oraz wymagania ministerialne stały się dla biblioteki priorytetem i koniecznością. W miarę upływu czasu i rozwoju platformy na znaczeniu zyskały również inne zadania oraz cele, w tym:

- upowszechnianie potencjału naukowego uczelni,
- stworzenie spójnego archiwum dla czasopism uczelnianych,
- zapewnianie dostępu do treści artykułów coraz szerszej grupie odbiorców,
- promocja idei open access,
- budowanie współpracy pomiędzy różnymi jednostkami uczelni,
- poszerzanie współpracy z Crossref,

- zwiększanie szans na pozytywne zakończenie procesów aplikowania czasopism do referencyjnych baz danych,
- zapewnienie redakcjom możliwości składania wniosków w programach oferujących dofinansowanie.

W dalszej części tekstu opisano realizację powyższych działań oraz rolę, jaką pełni Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego, będąc ogólnouczelnianym koordynatorem projektu.

II. 1. Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego

Źródło: *Czasopisma Uniwersytetu Opolskiego* [online]. [Dostęp 28.01.2022]. Dostępny w:
<https://czasopisma.uni.opole.pl>.

Promocja potencjału naukowego uczelni

Upowszechnianie osiągnięć naukowych Uniwersytetu Opolskiego związane jest ze stworzeniem spójnego archiwum dla czasopism uczelnianych oraz zapewnieniem dostępu do treści artykułów jak najszerszej grupie czytelników. Obecnie na platformie posadowionych jest 13 tytułów czasopism. Początkowo do projektu przystąpiło 12 redakcji. Krótco po inauguracji działalności dołączyło czasopismo „Studia Krytyczne/Critical Studies”. W 2021 r. ze względu na brak aktywności na platformie oraz zawieszenie działalności czasopismo „Nomos & Dike” zostało z niej usunięte. Natomiast w ostatnich dniach grudnia 2021 r. zaimplementowano tytuł „Prace Germanistyczne/Germanistische Werkstatt”. Oferta tytułów dostępnych na platformie nie uległa zatem znacznym zmianom od początku jej funkcjonowania. Aktualnie znajdują się na niej następujące czasopisma, reprezentujące różne dyscypliny naukowe (wśród nich jest kilka wysoko punktowanych¹):

- „Economic and Environmental Studies” ISSN 1642-2597,
- „Family Forum” ISSN 2084-1698 [100 pkt.],
- „Liturgia Sacra: Liturgia – Musica – Ars: półrocznik Instytutu Liturgii, Muzyki i Sztuki Sakralnej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego” ISSN 1234-4214 [40 pkt.],
- „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” ISSN 1731-8297 [40 pkt.],

¹ Punktacja zgodnie z: Scalony wykaz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych. W: *Ministerstwo Edukacji i Nauki* [online]. [Dostęp 8.02.2022]. Dostępny w:
<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-21-grudnia-2021-r-o-zmianie-i-sprostowaniu-komunikatu-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>.

- „Border and Regional Studies” (wcześniej: „Pogranicze: Polish Borderlands Studies”) ISSN 2353-3781 [40 pkt.],
- „Prace Germanistyczne/Germanistische Werkstatt” ISSN 1509-2178,
- „Scriptura Sacra: studia biblijne Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego” ISSN 1428-7218,
- „Studia et Documenta Slavica” ISSN 1644-4191,
- „Studia Krytyczne/Critical Studies” ISSN 2450-9078,
- „Studia Miejskie” ISSN 2082-4793 [40 pkt.],
- „Studia Oecumenica” ISSN 1643-2762 [70 pkt.],
- „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” ISSN 0137-3420 [40 pkt.],
- „Stylistyka” ISSN 1230-2287 [100 pkt.].

W ciągu ostatnich dwóch lat opublikowano łącznie 3771 artykułów (tab. 1).

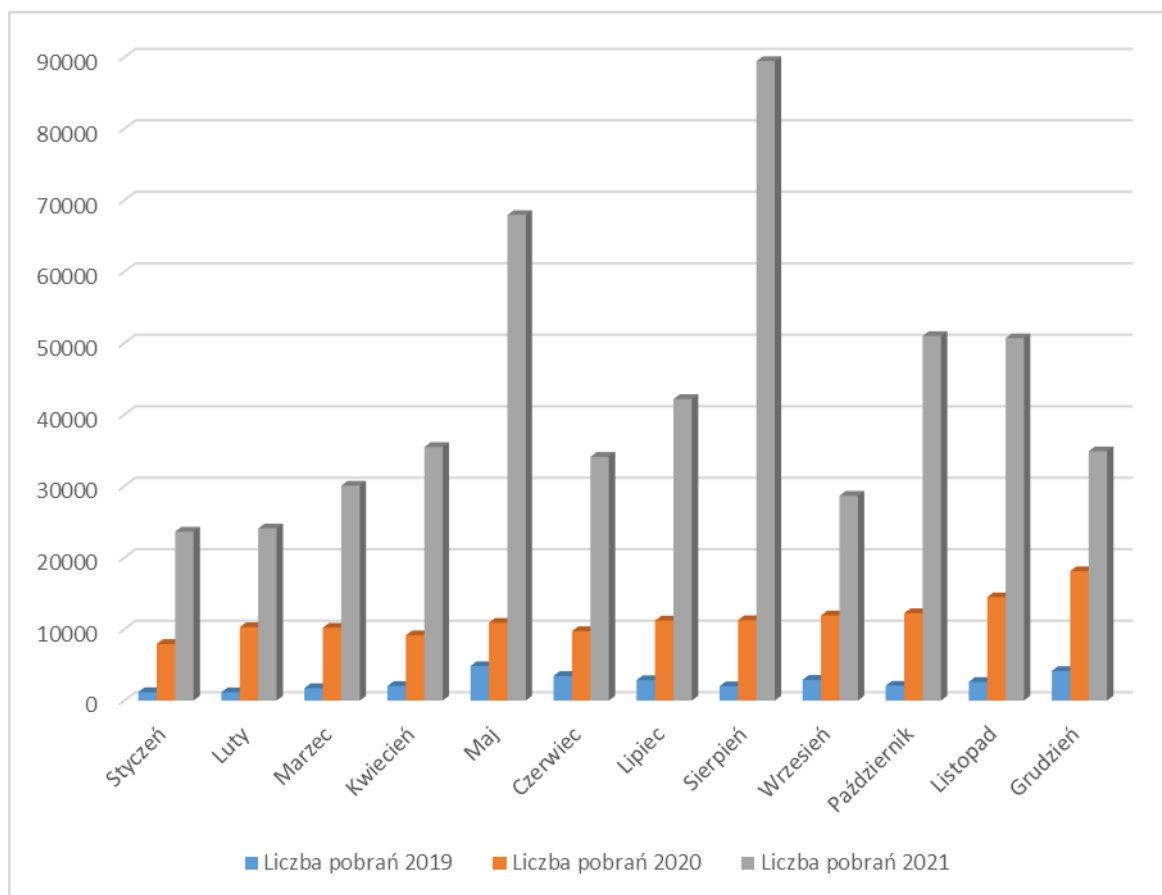
Tab. 1. Liczba opublikowanych artykułów z podziałem na poszczególne czasopisma w latach 2020–2021

Tytuł czasopisma	2020	2021
Studia et Documenta Slavica	27	-
Studia Miejskie	408	12
Economic and Environmental Studies	496	50
Family Forum	157	22
Liturgia Sacra	109	25
Opolskie Studia Administracyjno-Prawne	311	41
Studia Oecumenica	276	30
Scriptura Sacra	138	17
Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego	186	31
Border and Regional Studies	128	11
Studia Krytyczne	93	12
Stylistyka	408	783
Prace Germanistyczne / Germanistische Werkstatt	-	-
łącznie	2737	1034

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez firmę LIBCOM.

W 2020 r. zarządzający platformą wraz z redakcjami czasopism położyli duży nacisk na uzupełnianie archiwów wybranych tytułów, stąd znaczące różnice w liczbie opublikowanych artykułów rok do roku. Docelowo planuje się, by użytkownicy platformy mieli dostęp do kompletu roczników archiwalnych każdego tytułu. Zespół pracowników biblioteki pracował nad digitalizacją zasobów dostępnych tylko w wersji drukowanej, deponował pliki na platformie wraz z metadanymi do poszczególnych artykułów. W przypadku dwóch tytułów nie odnotowano opublikowanych artykułów: „Prace Germanistyczne” zaimplementowano na platformę dopiero 28 grudnia 2021 r., a redakcja „Studia et Documenta Slavica” postanowiła czasowo zawiesić działalność czasopisma.

Statystyki pobrań artykułów w poszczególnych latach (il. 2) wykazują zwiększające się zainteresowanie publikowanymi tekstami oraz wzrost ich widoczności. Dane pozyskano od firmy [LIBCOM](#) – twórcy platformy. Dodatkowo w marcu 2021 r. czasopisma zostały skonfigurowane z narzędziem Google Analytics do analizy statystyk serwisów WWW.

Il. 2. Liczba pobrań artykułów w latach 2019–2021 ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez firmę LIBCOM.

Dzięki temu, że wszystkie artykuły publikowane są w modelu open access, są one dostępne bezpłatnie dla zainteresowanych użytkowników na podstawie licencji Creative Commons *Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0*. Tym samym platforma czasopism przyczynia się do realizowania przez Bibliotekę UO polityki otwartego dostępu.

Budowanie współpracy pomiędzy jednostkami uczelni

Realizacja tak dużego projektu, jakim jest stworzenie profesjonalnej platformy czasopism, wymagało współpracy wielu jednostek Uniwersytetu Opolskiego. Prace wykonywano dwuetapowo. Etap pierwszy związany był z wdrożeniem otwartego systemu do obsługi czasopism Open Journal Systems. Natomiast w drugim koncentrowano się na uruchomieniu wszystkich funk-

cjonalności platformy. Obecnie trwa etap pełnego korzystania ze zautomatyzowanego procesu wydawniczego oraz rozszerzania wachlarza usług i możliwości, jakie może zaoferować platforma swoim wewnętrznym i zewnętrznym użytkownikom. Rolę koordynatora od początku trwania projektu pełni Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego, pozostając cały czas w ścisłej współpracy z redakcjami czasopism oraz wydawnictwami uczelnianymi: Wydawnictwem Uniwersytetu Opolskiego i Redakcją Wydawnictw Wydziału Teologicznego. Innymi jednostkami uczelnianymi, które wsparły merytorycznie bibliotekę, w szczególności na początkowym etapie projektu, były: Centrum Informatyczne, Biuro Prawne (obecnie Nadzór Prawny i Właścicielski), a także Inspektor Ochrony Danych Osobowych.

W chwili obecnej do zadań biblioteki należą wszystkie kwestie administracyjne i formalno-prawne związane m.in. z:

- zapewnieniem kontynuacji wsparcia technicznego oraz administracyjnego,
- współpracą z Crossref,
- dbaniem o promocję platformy, jej usług i zasobów,
- zapewnieniem wsparcia redakcjom w sytuacjach braku dostępu do zasobów,
- organizowaniem szkoleń dla redaktorów i redaktorów technicznych,
- digitalizacją i deponowaniem treści artykułów w archiwach czasopism,
- publikowaniem metadanych do bieżących artykułów.

Ponadto biblioteka pełni rolę koordynatora merytorycznego wniosków projektowych o dofinansowanie działalności czasopisma.

W ramach struktury organizacyjnej biblioteki działa zespół zadaniowy do obsługi platformy, w skład którego wchodzi pracownicy powołani do realizacji określonych zadań. W trosce o ich należyte wykonanie konieczne jest zaangażowanie zarówno specjalistów informatyków, jak i profesjonalnych katalogerów oraz skanerzystów.

Platforma czasopism UO a usługi Crossref

W 2020 r. Biblioteka UO nawiązała współpracę z Crossref w zakresie nadawania identyfikatorów DOI dla czasopism znajdujących się na platformie czasopism Uniwersytetu Opolskiego. Ponadto uruchomiono usługę antyplagiatową Crossref Similarity Check. Był to znaczący etap w rozwoju platformy.

W celu wdrożenia procedury nadawania DOI skorzystano ze wsparcia merytorycznego firmy LIBCOM będącej Crossref Sponsoring Organization, czyli autoryzowaną organizacją przeprowadzającą przez proces aplikacyjny, prowadzącą szkolenia oraz rozliczenia w imieniu dystrybutora. W sumie w 2020 r. zarejestrowano 247 identyfikatorów DOI, a w 2021 r. już 655 (z czego łącznie 21 dla czasopisma „Explorations”, które nie znajduje się na platformie).

Uruchomienia Crossref Similarity Check również dokonano przy wsparciu Sponsoring Organization. Przystąpienie do systemu antyplagiatowego iThenticate wymaga przesyłania przy rejestracji DOI nie tylko adresów URL prowadzących do stron internetowych artykułów, ale rów-

niez linków do plików z ich pełnymi tekstami. W efekcie uzyskuje się możliwość porównywania tekstów, które otrzymują redakcje, z milionami innych opublikowanych treści naukowych.

Zgodnie ze stwierdzeniem Piotra Karwasińskiego (LIBCOM): *Zważywszy na duże znaczenie identyfikatorów i ich wpływ na zwiększanie cytowalności prac naukowych, wdrożenie identyfikatorów DOI jest momentem przełomowym dla każdego wydawnictwa*². Przestrzeganie rygorystycznych zasad i procedur określonych przez Crossref wymaga stałej kontroli metadanych wprowadzanych na platformę. Redakcje wspierane są w tej kwestii przez LIBCOM oraz bibliotekę.

Aplikowanie o dofinansowanie i indeksacja w bazach danych

Jak już wspomniano na wstępie, impulsem do stworzenia instytucjonalnej platformy czasopism był fakt ubiegania się przez redakcje o pomoc *de minimis* w ramach programu *Wsparcie dla czasopism naukowych*. Zgodnie z zapisami paragrafu 4 rozporządzenia ówczesnego Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do udziału w programie mógł zostać zgłoszony projekt *uwzględniający upowszechnianie artykułów naukowych zamieszczanych w czasopiśmie w trybie otwartego dostępu w Internecie [...], w sposób bezpłatny i bez technicznych ograniczeń; z zastosowaniem identyfikatorów DOI oraz ORCID, a także zasad etyki publikacyjnej COPE – Committee on Publication Ethics*³. Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego koordynowała realizację projektu stworzenia platformy, a także sprawowała merytoryczną opiekę nad wnioskami aplikacyjnymi wypełnianymi przez redakcje poszczególnych czasopism. W efekcie pięć tytułów zostało objętych finansowaniem ze środków ministerialnych. Należały do nich: „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne”, „Pogranicze: Polish Borderlands Studies”, „Studia Miejskie”, „Studia Oecumenica” oraz „Stylistyka”. Przez cały dwuletni okres trwania programu biblioteka pełniła merytoryczną kontrolę nad zgodnością wydawania środków z regułami programu oraz terminowym składaniem wymaganych przez ministerstwo raportów z poniesionych wydatków. W 2021 r. redakcje złożyły wnioski o dofinansowanie z programu MEiN *Rozwój czasopism naukowych*⁴ stanowiącego kontynuację zakończonego ministerialnego programu *Wsparcie dla czasopism naukowych*. Biblioteka również w tym przypadku służyła wsparciem merytorycznym na etapie przygotowania wniosków.

Biblioteka koordynuje podpisywanie umów dotyczących rozpowszechniania treści publikacji znajdujących się na platformie, w bazach danych i repozytoriach. W styczniu 2021 r. sfinalizowano umowę dotyczącą indeksacji czasopisma „Studia Miejskie” w bazach EBSCO. Natomiast w 2019 r. podpisano umowę z Interdyscyplinarnym Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM) na zamieszczanie treści artykułów

² KARWASIŃSKI, P. Cyfrowe identyfikatory obiektów elektronicznych (DOI) – znaczenie i zastosowanie. *PWN Nauka* [online]. 2021, nr 3, s. 15–19. [Dostęp 31.01.2022]. Dostępny w: https://nauka.pwn.pl/nbapp/wp-content/uploads/2021/11/PWN_Nauka-03-2021.pdf.

³ *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”*. Dz.U. 2018, poz. 1832.

⁴ *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 sierpnia 2021 r. w sprawie programu „Rozwój czasopism naukowych”*. Dz.U. 2021, poz. 1514.

w bazie The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH) oraz przekazywanie metadanych niezbędnych do ich efektywnego wyszukiwania na platformie internetowej ICM. Zwiększenie indeksacji w naukowych bazach danych i repozytoriach wpływa dodatnio na wzrost widoczności artykułów, a tym samym na wskaźniki wpływu czasopism.

Podsumowanie

Biblioteki ze względu na swoje doświadczenia w kwestii dostępu do elektronicznych źródeł informacji najczęściej pełnią na uczelniach rolę popularyzatora i przewodnika w zakresie licencji open access i szeroko pojętego ruchu otwartego dostępu. Obecnie również w indywidualnych przypadkach przejmują na siebie zadania związane z działalnością wydawniczą na licencjach Creative Commons. Obszar ten, który na uczelniach jest przede wszystkim domeną wydawnictw akademickich, w ostatnich latach w wyniku implementacji nowych ustaw i rozporządzeń⁵ oraz wynikających z nich zmian organizacyjnych w niektórych uczelniach został oddany w zarządzanie bibliotekom⁶. Biblioteki w ten sposób nie tyle zyskują nową domenę działalności, co wchodzi w kolejną strefę interakcji z użytkownikami w zakresie szeroko pojętej komunikacji naukowej i społecznej. Zaangażowanie bibliotek w działalność wydawniczą w dobie dokumentów cyfrowych i szerokiego dostępu do nowych technologii nie jest niczym niezwykłym – jest to następstwo rozwoju bibliotek cyfrowych, repozytoriów instytucjonalnych oraz ogólnie pojętego dostępu do bieżących wyników prac badawczych i informacji o tych wynikach. Jednym z przykładów jest właśnie działalność Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego i jej zaangażowanie w funkcjonowanie instytucjonalnej platformy czasopism.

Bibliografia:

1. KARWASIŃSKI, P. Cyfrowe identyfikatory obiektów elektronicznych (DOI) – znaczenie i zastosowanie. *PWN Nauka* [online]. 2021, nr 3, s. 15–19. [Dostęp 31.01.2022]. Dostępny w: https://nauka.pwn.pl/nbapp/wp-content/uploads/2021/11/PWN_Nauka-03-2021.pdf.
2. WIERZBICKA-PRÓCHNIAK, D., SZEWCZYK-KŁOS, D. Platforma czasopism Uniwersytetu Opolskiego przykładem synergii w budowaniu otwartego dostępu do publikacji uczelnianych. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum* 2020, vol. 1, nr 30, s. 47–55. ISSN 0860-7435.
3. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”*. Dz.U. 2018, poz. 1832.
4. *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 sierpnia 2021 r. w sprawie programu „Rozwój czasopism naukowych”*. Dz.U. 2021, poz. 1514.
5. Scalony wykaz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych. W: *Ministerstwo Edukacji i Nauki* [online]. [Dostęp 8.02.2022]. Dostępny w: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-21-grudnia-2021-r-o-zmianie-i-sprostowaniu-komunikatu-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>.

⁵ *Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Dz.U. 2018, poz. 1669; *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Dz.U. 2018, poz. 1668.

⁶ Biblioteka Politechniki Opolskiej, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Biblioteka Politechniki Lubelskiej – to tylko niektóre przykłady prowadzenia działalności wydawniczej przez biblioteki.

6. *Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.* Dz.U. 2018, poz. 1669.
7. *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.* Dz.U. 2018, poz. 1668.